

A. ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Το γέλιο

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί απόσπασμα από το δοκίμιο του Γάλλου φιλοσόφου Ανρί-Λουίς Μπεργκσόν, με τίτλο: «Το γέλιο: δοκίμιο για τη σημασία του κωμικού». Το έργο θεωρείται πλέον κλασικό και κεντρικό ζήτημα που πραγματεύεται είναι το γέλιο, ο σκοπός του και οι συνθήκες που το προκαλούν.

Τι σημαίνει το γέλιο; Τι υπάρχει στο βάθος του αστείου; Τι κοινό μπορούμε να βρούμε στο μορφασμό ενός γελωτοποιού, σ' ένα λογοπαίγνιο, σε μια έξοχη ηθογραφική κωμωδία; Ποια μέθοδος απόσταξης θα μας δίνει την ίδια πάντα ουσία, από την οποία τόσα διαφορετικά προϊόντα δανείζονται είτε την ενοχλητική τους οσμή είτε το ντελικάτο άρωμά τους; Από την εποχή του Αριστοτέλη, οι μεγαλύτεροι στοχαστές **καταπιάστηκαν** με το μικρό αυτό πρόβλημα, μια πρόκληση πάνω από το φιλοσοφικό στοχασμό.

Αρχικά, θα παρουσιάσουμε κάποιες παρατηρήσεις τις οποίες θεωρούμε θεμελιώδεις. Το πρώτο σημείο το οποίο χρήζει προσοχής είναι ότι δεν υπάρχει κωμικό έξω από το αυστηρά ανθρώπινο. Ένα τοπίο θα είναι πιθανόν ωραίο, γοητευτικό και υπέροχο ή ανάξιο λόγου και άσχημο· δε θα είναι ποτέ γελοίο. Θα γελάσουμε μ' ένα ζώο, αλλά επειδή το συλλάβαμε σε ανθρώπινη στάση ή με ανθρώπινη έκφραση. Θα γελάσουμε μ' ένα καπέλο, μα αυτό που **περιγελάμε** είναι η μορφή που του έχουν δώσει οι άνθρωποι, η ανθρώπινη ιδιοτροπία της οποίας το καλούπι προϋποτίθεται. Πολλοί έχουν ορίσει τον άνθρωπο ως «ζώο που γελά». Θα μπορούσαν εξίσου να τον ορίσουν ως το ζώο που προκαλεί το γέλιο· **Συνεπώς**, αν ένα άλλο ζώο ή άψυχο αντικείμενο **κατορθώνει** να προκαλεί το γέλιο, το κάνει μέσα από την ομοιότητά του με τον άνθρωπο.

Για να καταλάβουμε το γέλιο, πρέπει να το επιστρέψουμε στο φυσικό του περιβάλλον, που είναι η κοινωνία και **προπάντων** να καθορίσουμε το όφελος της λειτουργίας του, το οποίο είναι

κοινωνικό. Το γέλιο οφείλει να ανταποκρίνεται σε ορισμένες **απαιτήσεις** της ομαδικής ζωής. Πρέπει να έχει κοινωνική σημασία.

Δύσκολα θα απολαμβάναμε το κωμικό αν νιώθαμε απομονωμένοι. Το γέλιο φαίνεται να έχει ανάγκη κάποιον αντίλαλο. Ακούστε προσεκτικά: δεν είναι σαφής, καθαρός και καλά καθορισμένος ήχος· είναι κάτι πρόθυμο να παραταθεί αντηχώντας από τον έναν στον άλλον, κάτι που αρχίζει με λάμψη και συνεχίζεται με **διαδοχικούς** κρότους, όπως η βροντή στο βουνό. **Μολαταύτα**, η αντήχηση αυτή δεν πρέπει να συνεχίζεται επί άπειρον. Μπορεί να ταξιδεύει μέσα σε έναν κύκλο όσο θέλουμε πλατύ: ο κύκλος όμως είναι κλειστός. Το γέλιο μας είναι πάντα το γέλιο μιας ομάδας.

A1. Να εντοπίσετε τα δομικά μέρη και έναν (1) τρόπο ανάπτυξης της δεύτερης (2^{ης}) παραγράφου του κειμένου (*Αρχικά, θα παρουσιάσουμε κάποιες παρατηρήσεις ... με τον άνθρωπο*).

(Μονάδες 5)

A2. Να βρείτε ποιες νοηματικές σχέσεις εκφράζουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις του κειμένου:

αρχικά, συνεπώς, μολαταύτα, προπάντων

(Μονάδες 4)

A3. Να δικαιολογήσετε τη χρήση των σημείων στίξης στα παρακάτω αποσπάσματα του κειμένου:

α. Τι σημαίνει το γέλιο; Τι υπάρχει στο βάθος του αστείου; Τι κοινό μπορούμε να βρούμε στο μορφασμό ενός γελωτοποιού, σ' ένα λογοπαίγνιο, σε μια έξοχη ηθογραφική κωμωδία;

β. «ζώο που γελά»

(Μονάδες 5)

A4. Ο δοκιμιογράφος χρησιμοποιεί ποικιλία προσώπων στο κείμενό του. Για παράδειγμα, στην τελευταία παράγραφο χρησιμοποιεί β' πληθυντικό (*ακούστε προσεκτικά*) και α' πληθυντικό πρόσωπο (*δύσκολα θα απολαμβάνουμε το κωμικό*). Να εξηγήσεις γιατί χρησιμοποιούνται και πώς επηρεάζει η εναλλαγή τους το ύφος του κειμένου.

(Μονάδες 6)

A5. α. Να γράψετε ένα *συνώνυμο* για καθεμιά από τις παρακάτω (έντονα τονισμένες) λέξεις του κειμένου:

καταπιάστηκαν, περιγελάμε, κατορθώνει, απαιτήσεις, διαδοχικούς

(Μονάδες 5)

A5. β. Να γράψετε ένα *αντώνυμο* για καθεμιά από τις παρακάτω (υπογραμμισμένες) λέξεις του κειμένου:

ενοχλητική, ομοιότητα, όφελος, κοινωνικό, παραταθεί

(Μονάδες 5)

B. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι Πιτσιρικοί

«Οι πιτσιρικοί» είναι αυτοτελές τμήμα από το μεγάλο ομότιπλο σπονδυλωτό αφήγημα του Δημήτρη Ψαθά, το οποίο αναφέρεται στην Εθνική αντίσταση, και ιδιαίτερα στη συμμετοχή των παιδιών σ' αυτή. Στο απόσπασμα μια παρέα παιδιών κάνει σαμποτάζ σε γερμανικό φορτηγό.

Γενάρης του '42. Σκελετωμένοι οι άνθρωποι γυρίζουνε στους δρόμους. Νομίζεις πως το κρύο, η πείνα και ο φόβος αγωνίζονται ποιο απ' τα τρία αυτά κακά θα καταφέρει να γονατίσει μια ώρ' αρχύτερα τον αναιδέστατον αυτό λαό, που σε πείσμα κάθε λογικής εξακολουθεί να ζει και να υπάρχει. Κι όχι μονάχα αυτό, παρά και ν' αστειεύεται.

Ο πιτσιρικός προπάντων έχει κέφι. Γελά, φλυαρεί, πειράζει. Κλείνει το μάτι και χαιρετά φασιστικά τους Ιταλούς, ξεροβήχει όταν περνάνε Γερμανοί, κορδώνεται και κάνει την περπατησιά τους. Ο φόβος τού είναι πράγμα άγνωστο, το αστείο η ζωή του.

...Βραδάκι. Στο Ζάππειο. Ένα τεράστιο γερμανικό φορτηγό είναι σταματημένο κι έχει τα φώτα του αναμμένα. Ο γερμανός σκοπός έχει οργανώσει την άμυνά του για την περίπτωση επιδρομής των σαλταδόρων. Έχει τα μάτια δεκατέσσερα. Γιατί εκείνοι χυμούν σαν αετοί ακριβώς τη στιγμή που δεν τους περιμένεις και οι ρεζέρβες κάνουν φτερά. Μια αδιάκοπη απειλή είναι το τραγούδι τους:

Να σαλτάρω, να σαλτάρω,

τη ρεζέρβα να του πάρω!

Τα ξέρει αυτά ο κάθε Γερμανός που του εμπιστεύθηκαν αυτοκίνητο, γιατί πολλά είδαν και πάθαν όλοι τους από τους σαλταδόρους. Αλλά κι ο κίνδυνος των πιτσιρικών δεν είναι μικρός. Ένας ακήρυκτος πόλεμος υπάρχει ανάμεσα στα θηρία και τα πεινασμένα αλητάκια της Αθήνας. Η πονηριά είναι το όπλο τους. Όταν δε βάζουν σ' ενέργεια αυτή και κάνουν τον πόλεμο ανοιχτά,

πάνε χαμένα. Οι Γερμανοί δε χωρατεύουν. Στις αρχές που πρωτομπήκαν, παιδιά πετροβόλησαν ένα αυτοκίνητο. Λυσσασμένος φρενάρισε και κατέβηκε ο Γερμανός. Έπιασε ένα. Άδραξε το χέρι του παιδιού, το έφερε στο γόνατό του και το έσπασε, όπως σπάζεις ένα ξύλο. Ούρλιαξε το παιδί κι έπεσε λιπόθυμο. Κι ο Γερμανός το παράτησε εκεί, ξανανέβηκε στο αυτοκίνητό του κι έφυγε. Η ανθρωπιά είναι πολυτέλεια περιττή, είπε ο χιτλερισμός, και πήραν σκληρή πείρα ως και τα μωρά.

Να το βάλουν κάτω;

Όχι δα! Είδαν ότι άνισος πόλεμος δίχως πονηριά δε γίνεται. Κι από τότε το μυαλουδάκι της μαρίδας δεν ασχολείται μονάχα πώς θα εξοικονομήσει ένα ξεροκόμματο, αλλά και πώς θα στραβώσει αυτόν το φοβερό Κύκλωπα, που τρέμει όλος ο κόσμος.

Παίρνει τα μέτρα του ο Πολύφημος. Κοιτά γύρω. Κι ακριβώς για ν' αποφύγει κανένα αναπάντεχο, έχει ανάψει και τα φώτα του αυτοκινήτου. Κι ακόμα, για να 'ναι σίγουρος εκατό τα εκατό, δε στέκεται σ' ένα μέρος, παρά φέρνει βόλτες γύρω γύρω το φορτηγό. Αν κοτάς, Οδυσσέα, έλα! Κι έρχεται ο πιτσιρικός σαν τον Οδυσσέα. Πατρίδα του είναι το χώμα που πατά ο Κύκλωπας, κι αν ζωντάνεψε αυτός σε τούτα τα χώματα, δεν πέθανε όμως ποτέ το πολυμήχανο πνεύμα του πολύμητι. Μόνο που ο ομηρικός ήρωας τούτη τη φορά είναι ένα παιδάκι δέκα χρόνων. Πεινασμένο. Κουρελίδικο. Εύθυμο ωστόσο και παμπόνηρο. Κρατά ένα τσιγάρο και πλησιάζει στο παλιό φανάρι του αυτοκινήτου. Σταματά ο Γερμανός και το κοιτά. Τι θέλει να κάνει; Σκύβει ο μικρός ν' ανάψει το τσιγάρο του απ' το ηλεκτρικό. Κι ο Κύκλωπας απορεί.

— Τι κάνει;

— Καμαράτ, ανάψει σιγαρέτ.

— Ηλεκτρικός;

— Για!

Ξεκαρδίζεται ο Κύκλωπας. Τι κουτοί που είναι οι πιτσιρίκοι στην Ελλάδα! Αν είναι δυνατόν ν' ανάψει το τσιγάρο του απ' το ηλεκτρικό φανάρι! Και τον κάνει χάζι.

— Ανάψει.

— Ανάψει, καμαράτ.

— Νιχτς ανάψει.

— Για, για. Εγώ σου λέω ανάψει σιγαρέτ. Βάζουμε στοίχημα;

— Στοίχημα;

Δε νιώθει.

— Νιχτς καταλαβαίνει.

— Το λοιπόν, άκου να δεις, μάγκα. Αν εγώ νιξ ανάψει το τσιγάρο απ' το φανάρι, εσύ εμένα καρπαζά. Κλαπ! Αν εγώ ανάψει το τσιγάρο απ' το φανάρι, εγώ εσένα καρπαζά. Κλαπ!

Με παραστατικές χειρονομίες εξηγεί ο πιτσιρίκος την πρότασή του στον Κύκλωπα. Κι εκείνος τον κοιτά και διασκεδάζει.

— Ντεν καταλαβαίνει.

— Νιξ;

— Νιξ.

— Είσαι μάπας.

Ο Γερμανός βγάζει τον αναπτήρα. Τον ανάβει και δίνει φωτιά στον πιτσιρίκο. Αλλά ο πιτσιρίκος του κάνει χωρατά. Φου και σβήνει τον αναπτήρα. Γελά ο Κύκλωπας. Τι παιχνιδιάρηδες που είναι οι πιτσιρίκοι στην Ελλάδα! Ξανανάβει τον αναπτήρα. Τον απλώνει. Πλησιάζει το μούτρο του ο πιτσιρίκος, φέρνει κοντά το τσιγάρο του, κάνει τάχα πως ανάβει, ύστερα απότομα πάλι φου και ξανασβήνει τον αναπτήρα. Ξεκαρδίζεται ο Γερμανός:

— Χο-χο-χο!

Κουτοί και πεισματάρηδες που είναι οι πιτσιρίκοι στην Ελλάδα! Ένας πελώριος Γερμανός νιώθει την απέραντη υπεροχή του απέναντι σ' αυτό το μικροσκοπικό χαζόπραμα και καθώς το βλέπει να τραβάει πάλι στο φανάρι για ν' ανάψει, βρίσκει πως έχει δίκιο ο Χίτλερ να βραχνιάζει πως οι Γερμανοί είναι έξυπνος και περιούσιος λαός, που προορίστηκε από τη Θεία Πρόνοια να καβαλήσει όλους τους λαούς που είναι κουτοί. Αλλά το αστείο παρακρατά κι ο μικρός ανάβει επιτέλους απ' τον αναπητήρα:

— Τάκενσεν!

— Εν-τά-ξει!

— Μπράβο, ρε Χιτλερία. Τα 'μαθες το ρωμέικα. Αφίτερζεν.

— Αφίτερζεν.

Κι ο Κύκλωπας με το χαμόγελο στο κρύο του πρόσωπο κοιτά τον πιτσιρίκο που χάνεται μες στο σκοτάδι. Ύστερα ετοιμάζεται πάλι να ξαναρχίσει τις βόλτες του γύρω απ' το αυτοκίνητο.

Αλλά όταν φτάνει στο πίσω μέρος, γουρλώνει τα μάτια. Κομμάτια ξεβιδωμένα, λάστιχα κατατρυπημένα, κομμάτια που λείπουν, σωστή καταστροφή. Και τότε μόνο καταλαβαίνει:

— Αχ ζοοοοο!...

Λυσσά. Γαβγίζει. Τραβά το πιστόλι. Αλλά οι πιτσιρίκοι –γιατί ήταν ολόκληρη παρέα που μοίρασε τη δουλειά του σαμποτάζ– έγιναν άφαντοι.

Χ. Σακελλαρίου, Ανθολογία ελληνικού παιδικού διηγήματος, Άγκυρα

B1. Να εντοπίσετε δύο (2) από τους αφηγηματικούς τρόπους που διακρίνετε στο απόσπασμα. Να δώσετε από ένα παράδειγμα.

(Μονάδες 10)

B2. Να εντοπίσετε το είδος του αφηγητή ως προς τη συμμετοχή του στην ιστορία (ομοδιηγητικός, ετεροδιηγητικός) και να αναζητήσετε το είδος της εστίασης του αφηγητή.

(Μονάδες 10)

B3. Να εντοπίσετε τρία (3) σχήματα λόγου, τα οποία συναντούμε στο παραπάνω κείμενο και να τα αναλύσετε με συντομία.

(Μονάδες 10)

ΘΕΜΑ Γ

Ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων διοργανώνει στο σχολείο σου Ημερίδα για τους τρόπους βελτίωσης των σχέσεων μαθητών και εκπαιδευτικών. Αφορμώμενος/η από την άποψη του δοκιμιογράφου πως «το γέλιο μας είναι πάντα το γέλιο μιας ομάδας», αποφασίζεις να εκφωνήσεις ομιλία 250-300 λέξεων, με την οποία παρουσιάζεις τη συμφωνία ή τη διαφωνία σου σχετικά με το γεγονός ότι το γέλιο ή το κωμικό στοιχείο ενισχύουν την ενότητα και τη συνεργασία μιας σχολικής τάξης.

(Μονάδες 40)